

Misleidende bedrijfsinformatie

In de jaarrekening van een onderneming legt het bestuur rekening en verantwoording af omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid. Dat is althans de gangbare opvatting.

Volgens de auteur van dit artikel is de informatie die in de op de gebruikelijke wijze opgestelde jaarcijfers is vervat, volstrekt ontoereikend om zich een beeld te vormen van het vermogen en het resultaat van de onderneming. De jaarrekening zegt dan ook weinig of niets over de toekomstperspectieven van de onderneming. Dit komt volgens de auteur omdat van verkeerde boekhoudkundige beginselen wordt uitgegaan. De auteur werkt uit welke aanpassingen in de jaarrekening nodig zijn om een getrouw beeld van vermogen en resultaat van een onderneming te geven.

DRS. H.J. HEUZINKVELD*

In de afgelopen decennia heeft zich in wat vroeger 'de boekhouding' heette, een ware revolutie voltrokken. Dit is niet alleen in de hand gewerkt door de komst van computers, maar ook door toenemende informatiebehoeften. Als de behoefte aan informatie een functie is van de complexiteit van de samenleving, dan zou men kunnen zeggen dat de informatiegebruikers in dit opzicht op hun wenken zijn bediend. Immers, het 'dichtgroeien' van de samenleving is gepaard gegaan met de ontwikkeling van informatiesystemen die erop gericht zijn het landschap op zodanige wijze in kaart te brengen dat men daarin nog zijn weg kan vinden. Mijns inziens wordt door de moderne informatica echter een verkeerd kompas afgeleverd, zodat dwalingen als het ware zijn voorgeprogrammeerd. Naar mijn mening brengt dit met zich mee dat de vaak nog alleszins verantwoorde beslissingen van bedrijfsbestuurders eerder *on-danks* dan *dank zij* de beschikbaar komende informatie tot stand komen, maar dat anderzijds 'mismanagement' soms voor een deel op het conto van onjuiste informatie kan worden geschreven. Ik zal deze stellingen in dit artikel aannemelijk trachten te maken aan de hand van een analyse van de in- en externe bedrijfsinformatie. Het moge echter duidelijk zijn dat een betoog van gelijke strekking kan worden opgezet ten aanzien van de informatie die aan bestuurders van andere huishoudingen – bij voorbeeld de staatshuishouding – wordt verstrekt.

De bedrijfsinformatica houdt zich vooral bezig met het opstellen van (taakstellende) budgetten alsmede met een voortdurende toetsing van de uitkomsten aan de door de budgetten geconstitueerde normen. Als een belangrijk bijproduct van de interne informatievoorziening dient voorts een jaarrekening te worden verkregen. In beginsel gaat het daarbij om een stukje 'geschiedschrijving'. De jaarrekening is daardoor voor de beleidsvorming niet interessant. Een jaarrekening heeft echter nog een andere functie, namelijk als rekening en verantwoording van het bestuur van een huishouding omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid. Voorts is de jaarrekening van betekenis in het kader van de oordeelsvorming *ex post* in verband met de behoefte om de werkelijkheid te kennen (en eventueel daaruit lering te trekken); toetsing van uitkomsten aan verwachtingen over een langere periode, met een analyse van de afwijking, zoals onjuiste schattingen, beleidsfouten en externe oorzaken; en de controle op gedelegeerde verantwoordelijkheden 1).

Naar algemene opvatting is de waarde van de in- en externe informatievoorziening voor informatiegebruikers af-

hankelijk van de mate waarin aan onderstaande (eraan te stellen) eisen is voldaan:

- *tijdigheid*: omdat informatie snel haar waarde verliest naarmate de tijd verstrijkt;
- *relevantie*: het gaat om de vraag wie welke informatie op welk tijdstip nodig heeft;
- *overzichtelijkheid*: de informatie moet op zodanige wijze worden gerangschikt, gegroepeerd, ontleed, gecompriemd en gepresenteerd dat ook aan niet-administratief geschoolde informatiegebruikers het gewenste inzicht wordt verschaft;
- *kwaliteit*: de mate waarin aan de eisen van relevantie en overzichtelijkheid is voldaan, benevens de mate waarin de informatieverschaffers erin slagen de kernpunten van de beschreven gebeurtenissen of situaties aan het licht te brengen;
- *betrouwbaarheid*: de vraag of de geproduceerde informatie een juist en volledig beeld geeft van de gebeurtenissen of situaties waaromtrent informatie wordt verlangd, zodat het verantwoord is beleidsbeslissingen mede daarop te baseren.

Mijns inziens wordt in het algemeen, althans qua opzet, aan de drie eerst genoemde eisen voldaan. Met de betrouwbaarheid is het echter droevig gesteld. De verstrekte informatie is daardoor in verreweg de meeste gevallen onjuist en misleidend; dit heeft ook gevolgen voor de kwaliteit. Het betrouwbaarheidsaspect wordt vaak ten onrechte alleen gekoppeld aan de mate waarin controle is uitgeoefend, alsmede aan de mate waarin aan andere hierboven genoemde kwaliteitseisen is voldaan. Mijns inziens gaat het echter veel meer om de feitelijke inhoud van de informatie, in het licht van hetgeen men zich voorstelt te bereiken. Het naar mijn opvatting dubieuze gehalte van bedrijfsinformatie vloeit dan ook primair niet voort uit een gebrek aan accuratesse, controle en inventiviteit – hoewel dat ook voorkomt –, maar uit de omstandigheid dat het indrukwekkende bouwwerk van geavanceerde informatiesystemen in wezen is gegrondvest op een *gebrekkig fundament van primitieve 'accounting principles'*. Wanneer ik mij in het vervolg beperk tot de jaarrekening, dan

* De auteur is financieel manager bij Smit-Tak.

1) Zie hieromtrent ook R.W. Starreveld, *Bestuurlijke informatievoorziening en mede daarop gerichte administratieve organisatie. Deel 1. Algemene grondslagen*, Samson, 1981, hfst. 8.

moge duidelijk zijn dat het geleverde commentaar ook geldt voor de interne informatievoorziening, zij het dat tussen het één en het ander afwijkingen mogelijk zijn, bij voorbeeld door het al dan niet toepassen van 'inflation accounting'.

Zoals opgemerkt, wordt de jaarrekening in het maatschappelijk verkeer voornamelijk gezien als de rekening en verantwoording van het bestuur omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid *over het afgelopen jaar*. Deze functie kan de jaarrekening naar mijn mening echter geenszins vervullen, omdat de bedoelde uitkomsten stelselmatig onjuist worden weergegeven. De kernoorzaak hiervan is dat ingevolge 'accounting conventies' alleen de korte-termijneffecten van het gevoerde beleid in de jaarrekening worden weergegeven. De lange-termijneffecten worden op enkele uitzonderingen na naar de toekomst verschoven. De 'uitkomsten van het gevoerde beleid', zoals deze worden gepresenteerd, kunnen voorts worden beïnvloed door de effecten van in het verleden genomen beleidsbeslissingen. In beginsel leidt dit ertoe dat bestuurders in belangrijke mate worden, of kunnen worden beoordeeld op grond van het beleid dat door hun voorgangers is gevoerd (tenzij de bestuurszetel langdurig door dezelfde persoon of personen is bezet).

Nu is natuurlijk niet iedereen dom en evenmin loopt iedereen met oogkleppen op. Het door mij gesignaleerde probleem is dan ook in zoverre niet nieuw dat bestuurders er steeds meer toe overgaan de 'rekening en verantwoording' van een relativerend commentaar te voorzien. Daarbij schrijven zij negatieve ontwikkelingen toe aan de 'erfenis' die zij van hun voorgangers hebben meegekregen, of zij wijzen op de positieve, nog in de pijpleiding zittende lange-termijneffecten van het door hen gevoerde beleid. Daarnaast geven zij dikwijls aan in welke mate de uitkomsten zijn beïnvloed door externe, onvoorziene oorzaken. Dit commentaar kan moeilijk anders dan als een correctie op de jaarrekening worden gezien. Helaas is het commentaar doorgaans eenzijdig, onvolledig en niet kwantificeerd.

Men kan het wel of niet betreuren dat volledig gekwantificeerde kanttekeningen bij de jaarrekening ontbreken (mede omdat de wet hiertoe niet noopt en de wetgever veeleer de 'boekhoudkundige gedachtengang' volgt), in ieder geval blijkt eruit, of wordt op zijn minst de suggestie opgeroepen, dat het nodig is de jaarrekening te corrigeren en dat deze dus – in het kader van het beoogde doel – ontoereikend is. De jaarrekening kan zijn functie slechts op correcte wijze vervullen indien bedoelde correcties erin worden verwerkt, met andere woorden de jaarrekening zou mijns inziens als zelfstandig stuk bruikbaar moeten zijn en niet slechts in samenhang met een verslag van bestuurders, waarin impliciet op 'onvolkomenheden' in de gepresenteerde cijfers wordt gewezen. Dat is te meer gewenst, omdat 'de cijfers' al gauw een eigen leven gaan leiden (met name in de financiële analyse).

Overigens zij nog vermeld dat onjuistheden zich soms in gelijke mate manifesteren in de *jaarbegroting* en in de *jaaruitkomsten*, bij voorbeeld indien bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden met lange-termijneffecten van in het verleden genomen beleidsbeslissingen. Het probleem is daarmee echter allerminst uit de wereld, hoewel toetsing aan normen op de juiste wijze heeft plaatsgevonden. Feit blijft dat de uitkomsten in casu *niet* geschikt zijn als rekening en verantwoording van het bestuur van een huishouding omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid *in het afgelopen jaar*, aangezien daarin ook uitkomsten van vroeger beleid zijn opgenomen, terwijl verwachte lange-termijneffecten van huidig beleid op het conto van de (voor boekhouders ongrijpbare) toekomst worden geschreven.

In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- de 'accounting principles', die er naar mijn mening de oorzaak van zijn dat de verkregen informatie misleidend is;
- de oplossing die binnen de economische theorie beschikbaar is om aan de informatie haar misleidend ka-

rakter te ontnemen;

- een voorbeeld, waarbij de bedoelde theoretische oplossing operationeel wordt gemaakt.

Beginsel van het boekhouden

Als belangrijkste 'accounting principles' kunnen worden genoemd:

- a. het voorzichtigheidsbeginsel ('conservatism');
- b. het kostenprincipe ('cost basis of accounting');
- c. het realisatieprincipe ('realization concept');
- d. het vergelijkingsprincipe ('matching principle').

Bovenstaand rijtje geeft ongeveer de rangorde aan, in die zin dat bij voorbeeld het realisatieprincipe zo nodig door het 'hogere' voorzichtigheidsbeginsel wordt verdrongen. Alvorens de genoemde beginselen kort te bespreken, merk ik op dat men in de gangbare Nederlandse literatuur over winstbepaling en verslaggeving in het algemeen tevergeefs zal zoeken naar een bespreking van de beginselen die aan de administratieve winstbepaling ten grondslag liggen. Het lijkt wel of men zo druk bezig is met de verschillende manieren waarop aan het 'accounting concept' vorm kan worden gegeven (qua waarderingsregels, inflatiebehandeling enz.), dat de fundamentele ervan enigszins op de achtergrond raken.

Het voorzichtigheidsbeginsel

Toepassing van het voorzichtigheidsbeginsel betekent dat – in afwijking van het realisatieprincipe en het 'matching principle' – waardering van vlottende activa plaatsvindt tegen de laagste van kostprijs of marktwaarde. Ook het kostenprincipe wordt geweld aangedaan. Dit leidt ertoe dat gecalculeerde voorraadverliezen direct in aanmerking worden genomen, terwijl op gelijke wijze gecalculeerde winsten naar de toekomst worden verschoven. Voor gecalculeerde winsten op voorraden wordt dus, anders dan voor gecalculeerde verliezen, het realisatieprincipe toegepast. De resulterende onjuiste toerekening van uitkomsten aan de verslagperioden beperkt zich meestal tot één of enkele jaren, hoewel bij aannemingsmaatschappijen met veel langlopende opdrachten een zeer belangrijke vermindering van de jaarresultaten het gevolg kan zijn.

De toepassing van het voorzichtigheidsbeginsel in Nederland leidt tot ernstiger consequenties in het kader van de door de wet voorgeschreven waardering van duurzame activa tot lagere bedrijfswaarde²⁾. Gegeven het feit dat 'gekweekte' goodwill nooit in aanmerking wordt genomen (in verband met het kostenprincipe), schrijft de wet voor dat 'badwill' niettemin in mindering van het eigen vermogen moet worden gebracht *voor zover* deze badwill aan duurzame activa kan worden toegerekend. Niet duidelijk is waarom badwill bij voorbeeld wel aan een machine of een schip en niet aan een vordering of een banktegoed zou kunnen worden toegerekend. Met de aanwezigheid van badwill hebben de duurzame activa immers niets uitstaande, evenmin als een vordering of een banktegoed daarmee iets uitstaande hebben. Een gevolg van de aanwezigheid van badwill kan wel zijn dat de verkoopwaarde c.q. actuele waarde van bepaalde duurzame activa daalt, maar dat houdt niet in dat die activa dan ook 'verantwoordelijk' zijn voor het ontstaan van badwill. De waardering van de duurzame activa kan niet worden vereenzelvigd met de goodwill-/badwillbepaling. Dat wordt duidelijk wanneer als casus een reisbureau wordt genomen, waarin naast belangrijke badwill aan duurzame activa slechts meubilair en kantoormachines aanwezig zijn.

Mijns inziens is hier sprake van een intellectuele misvatting, die het zelfs tot wettelijk voorschrift heeft gebracht. Goodwill of badwill ontstaat door de macro- en micro-economische (markt)omstandigheden, alsmede door de

2) Zie P. Sanders en R. Burgert, *De jaarrekening nieuwe stijl*, derde druk, Samson, 1980, blz. 122 en 175 – 176.

ondernemingskenmerken (leiding, image, patenten, marktpositie enz.) en kan niet aan bepaalde activa worden toegerekend 3). De genoemde toepassing van het voorzichtigheidsbeginsel leidt tot een inconsistente behandeling van goodwill ten opzichte van badwill en tot het onvolledig in aanmerking nemen van badwill, indien onvoldoende duurzame materiële activa aanwezig zijn om de gewraakte toerekening mogelijk te maken; in dit laatste geval is het voorzichtigheidsprincipe dus niet voorzichtig genoeg.

Het kostenprincipe

Toepassing van het kostenbeginsel houdt in dat slechts waarden worden geregistreerd voor zover ter zake – direct aanwijsbaar – kosten zijn gemaakt, of uitgaven zijn gedaan. Dit betekent onder meer dat geen registratie plaatsvindt van zaken als de marktpositie van de onderneming, de kwaliteit van de leiding, de marktform enz. (dus de goodwill), ofschoon deze wel een belangrijke positieve of negatieve waarde kunnen vertegenwoordigen. In het verlengde hiervan worden de mutaties in de goodwill dus evenmin geregistreerd, hoewel zulke mutaties niet alleen een gevolg kunnen zijn van externe invloeden, maar ook van genomen beleidsbeslissingen (en dus als 'uitkomsten van het gevoerde beleid' naar voren zouden moeten komen).

Het realisatieprincipe

Het realisatiebeginsel houdt in dat een hogere marktwaarde van activa ten opzichte van 'de kostprijs' bij de resultatenbepaling pas in aanmerking wordt genomen als ter zake een transactie is gesloten. Is de marktwaarde lager, dan wordt in afwijking hiervan het voorzichtigheidsbeginsel toegepast. Evenals bij de vorige twee principes heeft dit tot gevolg dat de uitkomsten van het gevoerde beleid in een periode onjuist worden weergegeven.

Het vergelijkingsprincipe

'Matching' moet in het onderhavige geval worden vertaald met 'vergelijken' of 'in overeenstemming brengen'. Toepassing van het vergelijkingsbeginsel betekent dat kosten in een zekere periode in verband worden gebracht met de erop betrekking hebbende opbrengsten, tenzij een 'hogere principe' (één van de hiervoor genoemde) tot een andere gedragslijn zou nopen.

De bezwaren richten zich derhalve vooral op de drie eerstgenoemde 'accounting principles'. Het hanteren daarvan heeft de Deense accountant Palle Hansen doen

verzuchten dat "volstrekt onduidelijk is wat het getoonde resultaat nu eigenlijk voorstelt" 4). Ik deel deze mening, maar voeg er aan toe dat de consequenties ervan nog veel ernstiger zijn. Naar mijn mening wordt systematisch en volgens een bestendige gedragslijn onjuiste en misleidende informatie aan bestuurders verstrekt om mede daarop het te voeren beleid te baseren, zodat de rekening en verantwoording omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid dus ook misleidend is. De moderne informatiesystemen verdoezelen deze toestand door te zorgen voor een betrouwbaar ogende verpakking, bestaande uit een samenstel van knap opgezette computerprogramma's, en jargon sprekende informatiespecialisten.

Resumerend: de toepassing van de genoemde 'accounting principles' verdraagt zich niet met het doel waarvoor een jaarrekening wordt opgesteld.

Economisch versus administratief winstbegrip

In de kern wordt zowel bij de toepassing van het economisch als het administratief winstbegrip de (algebraïsch op te vatten) winst bepaald door vermogensvergelijking. De analyse kan zich dus beperken tot een vergelijking van de definities van het (eigen) vermogen.

Volgens het 'economic concept of profit' is het eigen vermogen gelijk aan de contante waarde van de in de toekomst door eigenaren c.q. aandeelhouders te verwachten winstuitkeringen. Deze waarde kan als volgt worden gespecificeerd:

- (actuele) waarde van materiële vaste activa (+);
- waarde van voorraden, vorderingen en geldmiddelen (+);
- waarde van schulden en andere verplichtingen (-);
- waarde van goodwill c.q. badwill (+ of -).

Daarbij is de goodwill c.q. badwill te benaderen aan de hand van de formule:

3) Zie H.J. Heuzinkveld, Waarde en winst van ondernemingen, *D.C. Accountant*, november 1983, blz. 164 e.v.

4) P. Hansen, *The accounting concept of profit*, tweede uitgave, North-Holland, Amsterdam, 1972.

Aandeelhouders komen er wel achter, maar altijd te laat

(foto ANP)

$$\sum_{t=1}^{\infty} \frac{(r_e - k_e) EV_t^A}{(1 + k_e)^t}$$

waarin: EV^A = eigen vermogen volgens administratieve normen, dus exclusief goodwill en badwill;

r_e = werkelijk verwacht rendement op EV^A ;
 k_e = vereiste rendement op EV^A ;

Volgens het 'accounting concept of profit' is het eigen vermogen gelijk aan:

- de (actuele) waarde van materiële vaste activa (eventueel na aftrek van badwill, voor zover 'hieraan toe te rekenen') (+);
- de waarde van voorraden, vorderingen en geldmiddelen (+);
- de waarde van schulden en andere verplichtingen (-).

Verschillen tussen een economisch en een administratief resultaat kunnen ontstaan doordat alle of een deel van de goodwillmutaties bij de resultaatbepaling in aanmerking worden genomen. Alleen toepassing van het economische winstbegrip leidt er dus toe dat de getaxeerde lange-termijneffecten van genomen beleidsbeslissingen volledig in het jaarresultaat tot uitdrukking komen. Met toepassing van dat winstbegrip kan de jaarrekening in haar functie als rekening en verantwoording omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid worden hersteld. Daartoe is echter enerzijds vereist dat een redelijk objectieve meting van de goodwill c.q. badwill plaatsvindt. Anderzijds is het nodig de goodwillmutaties te splitsen in:

- de contante waarde van te verwachten lange-termijneffecten van genomen beleidsbeslissingen;
- goodwillmutaties door externe oorzaken, zoals wijzigingen in de marktform en de concurrentieverhoudingen, alsmede in de macro-economische omstandigheden.

Voor ter beurze genoteerde ondernemingen kan de goodwill c.q. badwill worden afgeleid uit de beurswaarde, terwijl voor niet ter beurze genoteerde ondernemingen een voldoende objectieve meting mogelijk is, mits men zich baseert op verantwoorde schattingen en een kapitalisatievoet waarin het bedrijfs- en financiële risico is verdisconteerd 5). Dit impliceert onder meer dat:

- de marktwaarde van een onderneming moet worden gebaseerd op de te verwachten *winstuitkeringen* en niet op de winstverwachtingen (in verband met winsthouding en verschillen tussen de verwachte en vereiste rentabiliteit);
- de verwachtingen aan een 'objectiveringsproces' dienen te worden onderworpen (door toetsing aan bedrijfstakverkenningen, marktonderzoeken, beoordeling door onafhankelijke deskundigen enz.);
- de relevante kapitalisatievoet bij voorkeur moet worden afgeleid uit het 'capital asset pricing model', waardoor een subjectieve keuze van het disconteringspercentage kan worden vermeden;
- moet worden gewaakt tegen een inconsistente behandeling van de inflatieverwachtingen in de teller en noemer van de breuken (inflatie begrepen in D_1 , respectievelijk r_e en k_e).

Ter bepaling van de marktwaarde van een onderneming kan gebruik worden gemaakt van de onderstaande formule:

$$M = \frac{D_1}{k_e - gr}$$

waarin: D_1 = dividend (winstuitkering) over het eerste jaar volgend op het moment van waardebepaling;

k_e = kapitalisatievoet eigen vermogen (vereiste rendement);

gr = groeivoet van de winstuitkeringen = $q \cdot r_e$;
 q = verwachte winsthoudingsquote;
 r_e = verwachte werkelijk rendement op EV^A .

Veronderstelling hierbij: $k_e > gr$ (anders is de uitkomst oneindig groot). In een op concurrentie gebaseerde economie wordt deze voorwaarde altijd vervuld; in een geleide economie is zij niet van toepassing.

De goodwill/badwill, ten slotte, is gelijk aan het verschil tussen de marktwaarde van de onderneming en haar 'netto-vermogenswaarde' volgens de balans.

Wat betreft de vereiste splitsing van de goodwillmutaties wordt het volgende opgemerkt:

- de totale goodwillmutatie is gelijk aan het verschil tussen de begin- en eindwaarde van de goodwill;
- splitsing ervan zou men kunnen realiseren door het lange-termijneffect van genomen beleidsbeslissingen te taxeren en de 'mutatie door externe oorzaken' voorschans als restpost op te nemen;
- genoemde 'restpost' dient globaal te worden verklaard ter toetsing en beoordeling van de in eerste instantie aangebrachte splitsing, waarna zo nodig een herziening kan volgen.

Een uitgewerkt voorbeeld

Stel dat van een oliemaatschappij de volgende gegevens over 1985 bekend zijn (bedragen in mln. gld.):

- netto vermogenswaarde per 1 januari	5.000
- dividenduitkering (-)	250
- winst over 1985 (bepaald volgens boekhoudkundige beginselen) (+)	500
- Netto vermogenswaarde per 31 december	<u>5.250</u>

- verwachte, constant veronderstelde, rentabiliteit van het eigen vermogen
 - geplande winsthouding
 - vereiste rentabiliteit van het eigen vermogen in verband met bedrijfs- en financieel risico
10%
50%
12%

De marktwaarden van deze oliemaatschappij zijn dan als volgt te benaderen:

- per 1 januari 1985:	$\frac{250}{0,12 - 0,05}$	= 3.571,43
- per 31 december 1985:	$\frac{0,5 \times 525}{0,12 - 0,05}$	= 3.750

Hieruit volgt:

	1-1-1985	31-12-1985
- netto vermogenswaarde	5.000	5.250
- marktwaarde	<u>3.571,43</u>	<u>3.750</u>
- negatieve goodwill (badwill)	1.428,57	1.500

Op basis van bovenstaande gegevens zal de badwill van jaar tot jaar toenemen, doordat (impliciet) is besloten om door te gaan met winsthoudingen en daaruit te financieren uitbreidingsinvesteringen, hoewel de verwachte rentabiliteit onvoldoende is.

Stel nu dat in 1986 een onderzoek wordt ingesteld naar mogelijkheden om de rentabiliteit te verbeteren. Hierbij komt men tot de slotsom dat de rentabiliteit kan worden opgevoerd tot 15% indien een reeds jaren in bedrijf zijnde raffinaderij wordt gesloten en indien de in- en verkooporganisatie worden gewijzigd. Uitbreidingsinvesteringen kunnen zich op dezelfde activiteiten blijven richten als tot dusver, te weten exploratie, produktie en verkoop.

5) Zie Heuzinkveld, op.cit., en H.J. Heuzinkveld, Aandelenwaardering bij fusie of overneming, *De Naamloze Vennootschap*, januari/februari 1985.

Sluiting van de raffinaderij levert een eenmalig boekverlies op van bruto 500 (na belasting: 300). Ook het 'normale' jaarresultaat 1986 heeft onder druk gestaan, doordat het genoemde onderzoek veel extra kosten heeft veroorzaakt, waaronder kosten van marktonderzoek en advieskosten. Voorts dient in 1986 een voorziening te worden gevormd voor afvloeiingskosten van pompbedienden en voor een omvangrijke voorlichtingscampagne. Hierdoor is het verwachte nette resultaat ad 525 in 1986 niet gehaald en uitgekomen op 450; na aftrek van buitengewone lasten (boekverlies sluiting raffinaderij) ad 300, resteert een netto winst over 1986 van 150. In verband met het eenmalig karakter van de winstdaling, wordt het dividend gehandhaafd op het oorspronkelijk aan aandeelhouders in het vooruitzicht gestelde bedrag, te weten 50% van 525 = 262,5.

Volgens de jaarrekening, als 'rekening en verantwoording omtrent de uitkomsten van het gevoerde beleid', is in 1986 sprake van een winstdaling (ook na eliminering van als 'buitengewoon' aangemerkte boekverliezen), ofschoon in werkelijkheid een zeer profijtelijke beslissing is genomen. De jaarrekening vermag de effecten van deze profijtelijke beslissing echter niet te weerspiegelen.

Ultimo 1986 blijkt dat ten gevolge van externe oorzaken (daling olieprijs en gewijzigde wisselkoersen) de verwachte rentabiliteit alsnog op 13% in plaats van 15% moet worden gesteld.

Een en ander vindt nu als volgt zijn weerslag in de jaarrekening 'oude stijl' c.q. in een door mij gepropageerde alternatieve jaarrekening op basis van het 'economic concept of profit'.

Toepassing van het administratieve winstbegrip.

De jaarrekening oude stijl vermeldt:	
- netto vermogenswaarde per 1-1-1986	5.250
- dividenduitkeringen (-)	262,5
- winst over 1986 (+)	150
- netto vermogenswaarde per 31-12-1986	<u>5.137,5</u>

Het administratieve resultaat (150 winst na belasting) zal worden gesplitst in:

- winst (na belasting) uit normale bedrijfsuitoefening	450
- buitengewone resultaten (na belasting)	- 300
	<u>150</u>

De verwachte rentabiliteit van het eigen vermogen na 1-1-1987: 13%.

Bij toepassing van het economische winstbegrip.

Marktwaarde van de oliemaatschappij:

- per 1 januari 1986:	$\frac{0,5 \times 525}{0,12 - 0,05} = 3.750$
- per 31 december 1986:	$\frac{0,5 \times (0,13 \times 5.137,5)}{0,12 - 0,065} = 6.071,59$

Dus:

	1-1-1986	31-12-1986
- marktwaarde	3.750	6.071,59
- netto vermogenswaarde	5.250	5.137,5
- goodwill (- = badwill)	- 1.500	934,09
- administratief resultaat 1986		+ 150
- goodwillmutatie		+ 2.434,09
- economisch resultaat 1986		<u>+ 2.584,09</u>

Dit economisch resultaat (na belasting) is als volgt te specificeren, welke specificatie bij voorkeur in een meerjarig overzicht moet worden verwerkt:

- gerealiseerde resultaten uit normale bedrijfsuitoefening (stel exact conform verwachting)	+ 525
- gerealiseerde resultaten van incidentele aard	- 75
- buitengewone resultaten	- 300
- totaal gerealiseerde resultaten	+ 150
- niet gerealiseerde waardemutaties:	
a. resultaten van genomen beleidsbeslissingen (positieve goodwillmutatie bij verhoging rentabiliteit tot 15%)	+ 4.925
b. door externe oorzaken (daling van de verwachte rentabiliteit tot 13%)	- 2.490,91
	+ 2.434,09
Totaal economisch resultaat over 1986	<u>+ 2.584,09</u>

Bij een dergelijke presentatie worden de uitkomsten van het gevoerde beleid op correcte wijze in de winst- en verliesrekening tot uitdrukking gebracht, terwijl ook de toekomstige jaarrekeningen deze uitkomsten correct zullen reflecteren. Bij toepassing van het 'accounting concept of profit' is zulks niet het geval. Aan de toepassing van dat beginsel ligt de vrees ten grondslag dat men winst zou kunnen uitkeren die nog niet is gerealiseerd. Dit leidt ertoe dat men positieve waardemutaties (zo deze worden onderkend) buiten beschouwing laat. Toch verplicht niets de onderneming zulke waardemutaties in de vorm van dividend uit te keren. Integendeel. Een verbod tot uitkering van niet gerealiseerde waardemutaties vloeit voort uit verwerking van de Vierde EG-Richtlijn in de Nederlandse wetgeving. Toepassing van het administratieve winstbegrip betekent echter eveneens dat negatieve waardemutaties buiten beschouwing blijven (behoudens de in de tweede paragraaf genoemde uitzondering voor duurzame materiële activa), wat veel kwalijker is. Ten slotte leidt de vrees om zich in te laten met statistisch bepaalde grootheden ertoe dat door toepassing van het 'accounting concept of profit' de primaire functie van de jaarrekening wordt ondermijnd.

Slot

Bedrijfseconomische architecten en bouwers van informatiesystemen zouden er goed aan doen eens wat vaker stil te staan bij de vraag of de *feitelijke inhoud* van bedrijfsinformatie in overeenstemming is met het *doel* waarvoor deze informatie wordt verstrekt. Uit het voorgaande wordt duidelijk dat het antwoord op deze vraag naar mijn mening ontkennend moet zijn.

Hoewel de bouwsels op zich bewondering afdwingen, zijn zij mijns inziens toch ongeschikt voor 'bewoning en gebruik', omdat de fundamenteen niet deugen. De gangbare methoden van winstbepaling en resultatenanalyse zijn weliswaar ingebed in een scala van wetenschappelijke theorieën, maar berusten uiteindelijk op boekhoudkundige axioma's, waaraan men bezwaarlijk het predikaat 'wetenschappelijk' kan verlenen. De misleidende uitwerking van deze axioma's is bewijsbaar.

Ten slotte nog dit. Een jaarrekening bevat veel leerzame informatie over de 'gang van zaken' en de 'stand van zaken' in een bedrijf. Alleen het vermogen en de resultaten vindt men er niet in!

H.J. Heuzinkveld